

Ігор Цепенда

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ХАРЧЕНКО Л.В.
СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ
ЕЛІТИ В УКРАЇНІ
(історико-методологічний аспект)

Складні та неоднозначні політичні реалії сучасної України все частіше вимагають відповідей на цілком не риторичне питання – чому при наявних унікальних ресурсах рівень життя громадян дедалі стає гіршим. Флуктуаційні політичні процеси, що здригали країну протягом першої декади ХХІ століття і врешті призвели до затяжної кризи в більшості сфер життя, дозволяють зробити припущення, що причиною (чи не основною) існуючого стану речей є політична еліта, яка відповідає за прийняття і впровадження ключових соціально важливих (політичних, економічних тощо) рішень. Монографія Харченко Л.В. частково дає відповідь на це питання.

Протягом тривалого періоду, враховуючи політичний контекст і обставини, тема української еліти (політичної, національної, митецької тощо), із зрозумілих причин, замовчувалася, відтак залишалася малодослідженою. Існуючі роботи з цієї тематики відрізнялися заідеологізованістю та дискусійністю в цілому і в окремих ракурсах. Етап незалежності нашої держави відкрив українським вченим широке поле для вільних і об'єктивних досліджень у будь-якому напрямі наукового простору. Починаючи з 90-х ро-

ків минулого століття на книжкових полицях почали з'являтися ґрунтовні дослідження, що закривали існуючі «білі плями» в українському науковому дискурсі, проте дивує, що лише тепер з'явилася праця, присвячена становленню політико-управлінської еліти, здійснена за історико-методологічним принципом. Монографія Харченко Л.В. насамперед, є цінною у тому розумінні, що вона охоплює увесь період (за хронологічно-проблемною схемою) становлення провідної верстви українського суспільства, навіть ті його етапи, коли про Українську державу не йшлося взагалі.

Починаючи від первісних політичних коливань, які знаменувало собою розшарування суспільства на еліту та маси на українських територіях, авторка проводить скрупульозне дослідження становлення політико-управлінської верстви, аналізуючи особливості цього процесу на всіх історичних етапах, у тому числі бездержавних. Важливим і цінним моментом роботи Харченко Л.В., є виявлення архетипних особливостей на кожному з етапів розвитку політико-управлінської еліти та з'ясування впливів цих особливостей на подальший процес становлення. Зокрема в роботі розглядаються періоди Київської Русі, Галицько-Волинський, литовський, козацький, у кордонах інших держав (Російської імперії, Польщі, Австро-Угорщини тощо), радянський і сучасний. Зокрема цікавими є висновки авторки щодо зовнішніх впливів, що здійснювалися на українську політико-управлінську еліту: зазвичай це призводило до імплементації чужорідних, не властивих традиційному українському укладу, нововведень, які, як показує час, у більшості випадків несли негативний, згубний характер для самобутнього розвитку як держави, так і нації. Якщо в радянські часи такі впровадження відбувалися під тиском, що не допускав іншої альтернативи, ніж сліпе підкорення, то в часи козацької України часто-густо перетворення здійснювалися з власної ініціативи українських можновладців, які прагнули особистої прихильності з боку держави-колонізатора.

У ході роботи використано велику кількість літературних джерел (вітчизняних і зарубіжних), літописів, архівних матеріалів, державних документів і правових актів,

що дає підстави оцінювати монографію як серйозну науково обґрунтовану працю, яка поєднує й об'єктивно оцінює різні точки зору, проте не «забиває» ролі авторки в проведеному дослідженні. Червоною ниткою крізь всю роботу проходить власне бачення Харченко Л.В. на онтологічну, гносеологічну, світоглядну, ментальну сутності української політико-управлінської еліти, її моральних вартостей і фактору запозичення (чи нав'язування) особливостей з інших політико-культурницьких парадигм. Зважений підхід автора монографії до величезної кількості фактів, оцінок, свідчень і спогадів сучасників дозволяє по-новому поглянути на політичну історію України і на стан її сучасних політичних еліт.

Як і будь-яка наукова праця, робота Харченко Л.В. не позбавлена дискусійних моментів, які обумовлені, насамперед, надзвичайно складним предметом дослідження, що унеможливорює односторонність подання матеріалу. Проте це не впливає на загальну позитивну оцінку роботи як об'єктивної, глибокої наукової праці, яка, сподіваюсь, знайде широке використання в політичній, освітній і науковій сферах.